

ЗМІСТ

Орбіти забутих імперій

Ілюстратори Дарія Федоренко,
Олександр Терез

4

(Не)правильні українці

Авторка Марічка Мельник
Ілюстратори Катерина Сова,
Іван Волянський

8

Біла ворона в музеї совєцьких цінностей

Авторка Вікторія Антоненко
Ілюстраторка Ірина Лисенко

36

Зони відчуження... і відродження

Авторка Марія Мицьо
Ілюстраторка Марина Луцик

54

**Загадковий випадок маревної
співзалежності**

Автор Сергій Сумленний

Ілюстратор Олег Смаль

70

Послання балтійських гіппі

Автор Олексій Дубров

Ілюстратор Андрій Єрмоленко

90

Мапування деволюції Росії

Автор Януш Бугайський

Ілюстраторка Оленка Загородник

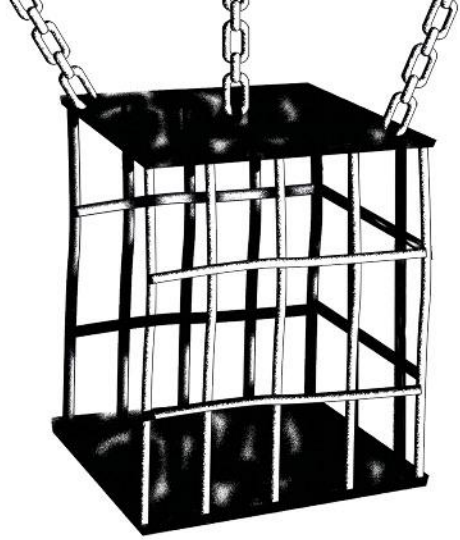
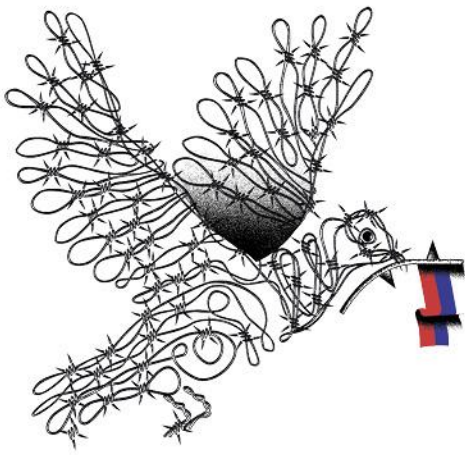
104

Deus ex Ucraina

Автор Олексій Дубров

Ілюстратор Михайло Александров

130

ОРБИТИ ЗАБУТИХ ІМПЕРІЙ

— Безумний! Як не боїшся ти погрожувати
так цареві богів і людей, Зевсові?
О Прометею, ще тяжчі муки пошле він тобі!
Подумай про долю свою, пожалій себе!
— На все готовий я!

—3 міту про Прометея

Епоха героїв давно добігла кінця.

Принаймні так думалося до 2014 року, коли розпочалася чергова російсько-українська війна. Анексія українського Кримського півострова й часткова окупація Донеччини і Луганщини, а згодом і повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року породили нових героїв і героїнь. Ви знаєте їхні імена.

Деякі з них уже кілька років спочивають у рідній землі, деякі — нещодавно повернулися додому на щитах, а деякі — можуть

бути в дорозі в цю саму мить. Кожного ми зустрічаємо на колінах, вслухаючись у журливу мелодію й розпачливі слова пісні “Пливе кача”, у їхню честь перейменовуємо Совецькі, Комсомольські, Толстоевські вулиці наших міст і сіл, над усіма тріпочуть синьо-жовті стяги — усе, аби ми не забували про чин тих, кому завдячуємо своїм існуванням і суверенітетом України.

Тисячі українців — військових і цивільних полонених — караються в російських в’язницях, де безупинно піддаються тортурам.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

І не те, щоби хтось сумнівався, але путінські двоголові орли виявилися не менш старанними катами, ніж Етон із давньогрецьких мітів, який за наказом громовержця Зевса розривав на шмаття тіло прикутого до кавказьких скель непокірного титана, щодня впродовж 30 тисяч років викльовуючи його печінку.

“Сина, готуй для мене все, що потрібно... Ми продовжуємо, синочка, з тобою [боротьбу]...” — телефонуючи рідним у перші хвилини після звільнення з полону 31 січня 2024 року, виголошує один із незламних українських воїнів. “Я повернуся до лав [Збройних сил України]... Я все відпрацюю... Я мріяв про це [в ув’язненні]...” — додає він одразу потому, але вже в іншій розмові — зі своїм командиром, ще раз підтверджуючи, що як би росіяни не старалися, а його волю не зломити.

Тим часом викрадене Прометеєм тисячі років тому з ковальні Гефеста олімпійське полум’я, що мало би вберегти людство від занурення в суцільну п’янку, продовжує палахкотіти дрібненькою напівпрозорою цівкою саморобних свічок у бліндажах і окопах, зігріваючи сотні тисяч наших котиків у ЗСУ, які тримають стрій по всій 1500-кілометровій лінії фронту, та падає мільйонами яскравих іскор і розпечених уламків благодатного гніву й виправданої помсти на голови російських загарбників, яких сторіччями нав’язували нам як “старших братів”.

Змирившись із роллю “менших”, ми надовго втратили свою (само)цінність і суб’єктність — Київ перетворився зі столиці держави на столицю провінції і залишався периферією, штучним супутником, що інертно кружляв орбітою навколо метрополії “Петербурґ/Москва”, навіть після проголошення незалежності України в серпні 1991 року.

“Не було надобності в павтаренні таво, што і без таво ізвесна... — дратувався у приватному листуванні Владімір Короленко, коли йому повідомили, що в програмі святкування його 50-річного ювілею в Харкові в 1903 році його зазначили російським письменником. — Ну да, я рускій пісатель... Што ж із етава?”.

“Я себя нікаґда не асоци[ривала]... — виправдовувалася Вера Брежнева в інтерв’ю 2019 року з російським ютубером, який в’діливо поцікавився, як їй живеться зі статусом “українська співачка”. — Знаєш, я українской певіцей нікаґда не била... Щітаєца, што для таво, штоби бить українской певіцей, у тебѣ должны бить песні на украинском языке... У меня їх нету...”.

Згаданих виходця з Житомира й уродженку Кам’янського розділяють понад 100 років (часова прірва, за якої зазнала краху одна імперія — царська, колапсувала друга — комуністична, на їхньому місці встигла утвердитися третя — рашистська), але чи існує насправді між цими двома різниця?

Жодної! Короленко обрав своєю “родіною” “великую область рускаї мислі і рускаї літератури”, Брежнева — великую російскую естраду. Тисячі українців у проміжку між ними, керуючись різноманітними мотивами й під тиском різнорідних обставин, обирали бути попутниками імперії й імперської культури, а не будівничими України й української культури. Десятки, якщо не сотні, тисяч захопливо зачитувалися “Детьмі подземелья”, натхненно підспівували “Любовь спасьот мір...”, всоте заворожено переглядали “шедевр” совецького кінематографа “Іронія судьби ілі с льохкім паром!”.

Зачитувалися, піспівували, переглядали... і нібито були ситі споживанням російських “блінов с лопати”, не вбачаючи в цьому жодної підступності та згуби. Проте, як це буває у випадку з *tea and toast syndrome*, через обмежений раціон поступово й неухильно втрачали м’язову масу й здатність ясно мислити, дедалі більше піддаючись первородному гриху українців — русофільії.

Повернули нас до тями “братські” ракети, що з пронизливим свистом проносилися повз (якщо пощастило) і з гуркотом, схожим на перекасти грому під час грози, приземлялися поруч (якщо не пощастило) з нашими будинками на світанку 24 лютого 2022 року і в наступні дні, а також поховальні процесії, що потягнулися нескінченною вервечкою з лінії зіткнення наших захисників і захисниць із російськими окупантами.

Ціною життя новітніх українських героїв, які згорають в атмосфері заради України, ми сходимо з орбіти забутих імперій і на решті утверджуємося на власній. Масовані обстріли українських територій, якими держава-терористка по сусідству випробовує нашу міць, несуть не саму лише смерть, але й звільнення. Нинішні “діти підземель”, що проводять в укриттях сотні годин — чи то ліплячи пластилінові літачки з вихователькою, чи то будуючи графіки функції з учителем математики, чи додивляючись перерваний завиванням повітряної тривоги нічний сон в обіймах мами й тата, — перше покоління, якому не потрібно буде випалювати із себе русню.

У вільний час ці українські діти співають на вулицях, грають на музичних інструментах і розігрують партії в шахи, влаштовують благодійні ярмарки власних рукотворів і друкують деталі для дронів на 3D-принтерах — долучаються до наближення української перемоги, як можуть у межах своїх дитячих сил, а подекуди — ще відданіше, ніж дорослі. Вони не підозрюють про існування рускава пісателя Владіміра Короленка, якому при знайомстві відмовився тиснути руку Микола Міхновський зі словами: “Я зрадникам мого народу руки не подаю!”; навряд чи колись вистоюватимуть черги за квитками на концерт півіци СНГ-масштабів Вери Брежневої, яка врешті записала-таки пісню українською мовою... восени 2022 року; і, найімовірніше, спопелять насмішкувато-презирливим поглядом співрозмовника, якому раптом заманеться докинути до розмови жалісливо-ностальгійне: “Ах, кака я гадость ета ваша залівная рыба!”.

Ці й подібні контексти для дітей війни — невідомі, незрозумілі, неважливі, а отже — втратили своє значення, силу впливу й тяжіння. Сьогоденна дітвора і підлітки — *tabula rasa* і наш шанс, виборений українськими титанами на передовій і вистражданий ними в російських застінках, збудувати Арку між Україною, що застрягла в минулому, і Україною майбутнього.

Оповіді із цього третинника — це (авто)портрет України та українців, наш ширий справжній винуватця обох катастроф.

і правдивий голос. Вони про українське повсякдення і виїмковість, про те, ким ми були, ким ми є і ким можемо бути. Деякі з них — настільки життєві, що аж не віриться, інші ж — настільки фантастичні, що аж реальні. Інколи вони іронічно кумедні, деколи — до щему сумні, але завжди — самокритичні й відображають вивчені нами впродовж життя уроки, завдяки яким ми дорослішаємо, а відтак — формуємо нашу особисту арку та Арку України.

Ми пропонуємо до вашої уваги оповіді, які хотіли б читати самі.

“Як не буває хороших ворогів, так і не існує невинних зрадників”, — переконана Марічка Мельник, авторка оповіді, з якої починається наш третинник. Після 34 днів під окупацією російських військ на Київщині та спостереження за настроями й поведінкою односельців вона задається влучним питанням: а чи має бути у звільненій Україні місце для зрадників, — і одразу ж відповідає на нього, проводячи паралелі з політикою щодо колаборантів деокупованих після Другої світової війни Нідерландів.

“Як платять — так і працюю”, “це не входить у мої обов’язки...”, “премію ж все одно не випишуть”, “мені що — найбільше всіх треба?” — ви щасливчики, якщо ці вирази не отруюють ваше професійне повсякдення. Коли на борту корабля більшість із команди з подібною мотивацією, годі очікувати на успішне плавання. Вікторія Антоненко познайомить вас зі світом совецьких цінностей, що місцями до сьогодні музеєфікований в Україні.

Щойно російські війська окупували Чорнобиль у лютому 2022 року, чорна хмара страху знову нависла над Україною. Після катастрофи 1986-го тут утвердилася звичка в усіх бідах звинувачувати саме Чорнобиль, і хоча з 2014-го його місце заступив український Донбас, Зона відчуження продовжує лякати. Уже покійна, на жаль, Марія Мицьо у своїй оповіді не лише показує нам героїв, реальних та уявних, завдяки яким на зміну відчуженню, зрештою, приходить відродження, але й не боїться називати

Україна — не єдина держава, що застрягла в токсичних відносинах із Росією. Майже магічне захоплення “великою” російською культурою і “мальовничою” російською природою, а також нездорове виокремлення Росії як надзвичайно важливого партнера Німеччини серед решти міжнародної спільноти — це національні риси німців, які не обов’язково корелюються з партійною приналежністю. Де зарита собака унікальних відносин Берліна з Москвою — пояснює Сергій Сумленний.

Відчайдушний крок самоспалення Ромаса Каланти, який, подекуть, належав до спільноти гіппі, навесні 1972 року став лакмусовим папірцем для литовців, які пам’ятали часи незалежності своєї держави і сприймали советів винятково окупантами. Колективна пам’ять балтійських націй виявилася могутнішою за пам’ять українців. Чим це обернулося для них і для нас — читайте в оповіді Олексія Дуброва.

Вважається, мапування бажань наближає їхню реалізацію. Дослідник Росії, Європи та трансатлантичних відносин вашингтонської Фундації Джеймстаун Януш Бугайський аналізує крихкі фундаменти Російської Федерації і показує нові можливості, що відкриваються перед поневоленими, неросійськими, народами, щойно ця іпостась Російської імперії зазнає внутрішнього розшматування, яке вже не за горами.

Хто рие яму іншому — сам до неї й потрапляє. Сьогодні годі й шукати автора цієї мудрості, але це не заважає нам щиро в неї вірити. Чи безпечно в 2049 році в Москві, що розділена на п’ять зон окупації? Оповідь Олексія Дуброва дозволяє зазирнути в майбутнє — те, де німці залили бетоном столицю васальної держави, а місце проживання руских обмежується Уральськими горами з одного боку й Далеким Сходом — з іншого.

Залишімо імперські орбіти в минулому й будуймо Арку України разом!

Редакція The Arc

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

(Не)правильні українці

На грані двох світів

Авторка Марічка Мельник

Ілюстратори Катерина Сова, Іван Волянський

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

ПЕРШІ РОСІЙСЬКІ ВІЙСЬКОВІ З'ЯВИЛИСЯ в моєму селі, що на півночі Київщини, на світанку 25 лютого 2022 року. Я прокинулася близько п'ятої ранку від наростаючого машинного гулу й тремтіння шибок. Незабаром підмною затрусився диван, а ще за деякий час заходив ходором увесь дім. Обережно відхиливши фіранку, я виглянула у вікно. Повз неспішно, але неспинно, тягнулася незліченна колона з БТРів, БРДМів, танків, самохідних установок, "Градів", бензовозів, тягачів, машин для перекидання понтонів і глушіння зв'язку. І тьма вантажівок із солдатами. Усі – підписані білою літерою "V".

Побачене паралізувало. Причому – не тільки тіло, а й розум. Слова не склалися в речення, а пальці не знаходили потрібні літери на клавіатурі смартфона. Повідомлення на фейсбук Сухопутних військ Збройних сил України – нещасні чотирнадцять слів про рух ворожої техніки територією моєї громади – я набирала, напевно, зі швидкістю одне слово за хвилину. А після того ще пів години заглядала в месенджер, чи не прийшла мені якась відповідь (не питайте, чому я думала, що хтось має мені відповісти).

Тоді можна було тільки припускати, як пролягав маршрут російських вояк до села. Але було цілком зрозуміло, куди вони прямували далі. Вулиця, на якій стоїть будинок моїх батьків, звідки я, майже не дихаючи, спостерігала всю цю страхітливую картину, — це частина траси Р-02, що веде на Київ. У звичайний час шлях звідси до міста займав не більше 50 хвилин.

Ця процесія минула нас за 2 з половиною години. Особливо не затримуючись на дорозі й залишивши по собі перше (і, на жаль, не останнє) прошите кулями авто — білий “opel corsa” 1998 року, що мав необережність виїхати їм назустріч. Чоловіки за кермом і на передньому пасажирському сидінні загинули. Їх розстріляли за 200 метрів від мого дому. Тридцять секунд прицільного кулеметного вогню, що відгукнувся глухим скреготом металу й тріскотнею розбитого скла, — і російська навала рушила далі.

Наступні “каравани” техніки, що проїжджали через село, були менш численні. Проте якщо раніше вони рухалися транзитом, то тепер почали робити зупинки. Подекуди — щоби почекати тих, хто трохи відставав, інколи — щоби розбити польову кухню. Та головним чином — аби сховатися поміж людських домівок від влучних обстрілів українських військових, які стали горою, щоби не підпустити ворога до столиці.

Ми з рідними не могли цього бачити, але прекрасно чули.

“Ми” — це мама, тато, я, а також брат Андрій із дружиною, сестра із чоловіком Олегом і троє моїх племінників. Вони приїхали в село одразу по тому, як Росія вдарила ракетами по нашим аеродромам і військовим складам. Понадіялися, що тут буде безпечніше перебути війну, ніж у місті.

“Перебуваючи війну”, ми швидко навчилися вловлювати навіть ледь чутні вібрації землі й пізнавали наближення колон задалегідь, ще до їхньої появи на горизонті. А їхні прості в межах села зазвичай перележували на підлозі у веранді (батьківський дім спланований так, що це

найвіддаленіша кімната від вулиці) або пересиджували в погребі. У перший же день знесли туди два дерев'яні піддони, старі матраци, подушки, ковдри, свічки із сірниками, 19-літровий бутель із питною водою й совкову лопату.

Вибір місця сховку залежав від того, наскільки близько й гучно стріляли поруч.

Кожна хвилина під час перечікування небезпеки здавалася вічністю, що не має початку й кінця. Кожне настання темряви поглиблювало внутрішню тривогу, маючи перед очима сотні невтішних сценаріїв того, що нас очікує, якщо Україна не вистійть. Кожен схід сонця ніс надію на те, що все, що відбувається, — це просто страхітливий сон і ось-ось настане пробудження, у якому немає війни. Та сподівання були марні.

Зранку на третій день російського вторгнення в селі зникли електроенергія й мобільний зв'язок, а разом із ними — і можливість хоч якось допомогти нашим захисникам, передаючи інформацію про переміщення ворожої техніки. Єдина опція, яка ще залишалася доступною, — це “допомогти” росіянам краще орієнтуватися на місцевих дорогах. Тож прихопивши із собою лом, мої брат і зять, Андрій та Олег, пішли знімати знаки з назвами населених пунктів. Перша їхня вилазка з цією метою минула без особливих пригод. А ось наступна...

П О ОБІДІ 28 ЛЮТОГО ЧЕРГОВА орда, що сунула двома смугами дороги одразу, почала з'їжджати з головної траси й розпоршуватися селом. Солдати з автоматами в руках вривалися чи не в кожную другу хату, нахабно заявляючи господарям: “Ми населяємся!”. “Припаркували” свою техніку в парку, вдерлися в школу й клуб, де облаштували собі комендатуру й військовий госпіталь. До вечора на всіх великих і маленьких вулицях уже стояли блокпости. Час від часу лунали автоматні черги.

Ми опинилися під окупацією.

Надворі сутеніло, коли Андрій і Олег поверталися зі своєї “спецоперації”. Їм залишилося не більше 150 метрів додому, коли

на вулицю Білу, якою пролягала їхня дорога, вїхали й зупинилися БТР і військовий джип. Звідти висипало до півтора десятка солдатів.

Чиї це вояки — не було жодного сумніву. Їх видавали колорадські стрічки, якими вони були обвішані, як собаки блохами, і мова. Тон, ритм, темп, наголоси — зовсім нетипові для “нашої” російської мови.

Брат і зять викинули лом і спробували сховатися за найближчим парканом, але безуспішно — їх побачили й схопили. Обшукуючи, змусили роздягнутися до пояса. Ретельно видивлялися, чи, бува, немає на тілі “нацистських” тату, відбитків від віддачі приклада чи носіння бронезилета, а на руках — слідів пороху. Тримаючи на мушці, перевіряли списки викликів, повідомлення й знімки в галереї їхніх смартфонів. Не знайшовши, до чого причепитися, Андрія й Олега відпустили.

— *Ми пришли навадіть здесь парядак, — зверхньо, смакуючи кожне слово, відчеканив їм один з окупантів, бурят за національністю, наостанок. — Ідіте й передайте всім!*

— Ніколи. Ніколи в житті я більше й слова не вимовлю російською. І не відгукнуся на неї, — розповідаючи вдома про пережиту пригоду, підсумував брат.

Серед нас трьох Андрій — старший. Від сестри — на 3 роки, від мене — на 9. Тож він перший покинув батьківський дім у селі, поїхавши на навчання до одного зі столичних вишів. Я рідко згадую про цю різницю в роках, але де в чому вона мала вагомий вплив. Київ 1998-го, коли туди перебрався брат, і Київ 2007-го, коли я вирушила вслід за ним, за мовною картиною — два різні міста. Не засвоїти російську в нього практично не було шансів.

Уся родина зібралася у веранді, де віднедавна ми почали проводити наші спільні вечори.

Двері зачинені на один оберг. Вікна щільно затулені покривалами. На столі мерехтить, кидаючи тіні на стіни, свічка. Решта будинку — суцільна темрява. Усі одягнені (напоготові, щоби вибігати в погріб). Поруч із кожним — персональний

тривожний рюкзак >>>

Андрій сидів на стільці поруч зі мною, і я буквально відчувала, що він тремтить усім тілом.

Його дрижаки передалися кожному в кімнаті. Усі чудово усвідомлювали, що ця зустріч із російськими *парядканавадітелями* могла закінчитися зовсім інакше. Поміж нами залягла глибока мовчанка. Моя уява буяла кривавими сценами, від яких стискалися внутрішні органи й колело в п'ятах.

— Усі мої колеги розмовляють українською, — подала я голос, щоби розірвати цю гнітючу німоту, і сьорбнула чай із чашки з наклейкою “Мочи Манту”.

— У мене на підприємстві більшість працівників — російськомовні. Але в розмові зі мною вони переходять на українську, — озвалася сестра, сидячи на пуфі й гойдаючи на колінах 3-річну доньку. — Хоча ця зміна відбулася зовсім недавно, після Майдану.

— А в моєму офісі української практично не почуєш. Від сили — двоє-трое нею спілкуються, — зауважив брат. — Але відтепер хай валять усі лісом зі своєю російською!

— Ну справді, якщо війна — не достатній привід відмовитися від російської, тоді я навіть не знаю... — знову заговорила я. У душі я дуже раділа такому рішенню Андрія, хоча усвідомлювала, що злукавила, приписавши його війні. Бо війна триває вже дев'ятий рік, а остаточний вибір на користь рідної мови він зробив лише тоді, коли зустрівся з нею віч-на-віч.

Попри мої намагання, в кімнаті знову запала тиша. Та принаймні тепер вона звучала українською.

“У ВАС ВОДА НОРМАЛЬНА?” — почула я голос сусідки, що перемовлялася з моєю мамою через сітку нагороді наступного ранку. Поруч із нею стовбичив незнайомиць. Ми з братом стояли осторонь, біля нашого ганку, але прислухалися до їхньої бесіди.

Сусідку звати Леся. Я знаю про неї небагато, бо вона відносно новенька на нашій вулиці. Живе через один будинок від нас.

